

Türk Bilmecelerindeki İpuçlarının Anlamsal ve Yapısal Boyutları Üzerine Bir İnceleme

ARAŞ. GÖR. DR. RECEP DEMİR*

Öz

Bilme ve bilmediğini öğrenme arzusu insan hayatının temel amaçlarından biridir. Bu arzu bireyin hayatını anlama ve anlamlandırma çabasının bir sonucudur. Bilme ve öğrenme arzusunun başlıca motivasyon kaynağı ise meraktır. Merak eden bir birey öğrenme ve bilme hedefiyle araştırma ve sorgulamaya başlamaktadır. Bilgi, insanı diğerlerinden öne çıkarmakla beraber günümüz toplumunda daha da değerli hale getirmiştir. Bu noktada bilmeceler, bilginin insana dolaylı yoldan, bir soru kalıbının içine gizlenerek ve çözenin maharetine bağlı olarak sunulduğu; Türk halk edebiyatının anonim bir edebî türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilmece ile muhatap olmak, soruları (bilinmeyi) çözme arzusuyla şekillenen bir zihin egzersizidir. Hemen her milletin tarihinde yer alan bilmeceler, ait olduğu toplumun gelenek- görenek, örf- adet, inanç, değer yargıları ve yaşayış gibi kültürel kodlarını da barındırmakla birlikte, aynı zamanda toplumun zekâ kıvraklığını, hayal gücünü, hazırcevaplılığını, yaratıcı zekâsını da gösteren bir ölçüt niteliğindedir. Bilmeceler, sahip oldukları estetik değerin yanı sıra rekabete dayanan bir bilgi yarışması ve eğitici- öğretici bir oyun olma işlevlerini de yerine getirmektedir. Bilmeceyi basit sorulardan ayıran başlıca özelliği geleneksel olmasıdır. Bu geleneksel yapısıyla masal, destan, halk hikâyesi gibi diğer birçok edebî türün de bir parçası olabilen bilmeceler hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar içerisinde bilmecelerin tasnifi konusunda da birçok farklı fikir ortaya atılmıştır. Bu durumun oluşmasında bilmecelerin yapı ve şekil açısından birbirinden farklılaşması, konu çeşitliliği, subjektifliği, cümle düzeni, manzum-mensur oluşu, aynı bilmecenin birden çok cevabının olabilmesi gibi birçok özelliği etkili olmaktadır. Bu çalışmada da bilmecenin tasnifine yönelik, türün asli unsurları olan soru ve cevabın her ikisine de odaklanarak, cevabın soru kalıbına gizlenme yolları yani ipuçları üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: bilmece, ipucu, soru, cevap, tasnif

A Study on the Semantic and Structural Dimensions of Clues in Turkish Riddles

Abstract

The desire to acquire knowledge and learn the unknown is the primary purposes of human life. This desire stems from the effort to understand life and is driven by curiosity. A curious person embarks on research and questioning to learn and understand. Knowledge not only distinguishes individuals from others but also makes them more valuable in society. It can be presented either directly or indirectly. At this point, riddles emerge as an anonymous literary genre in Turkish folk literature; where knowledge is presented indirectly, concealed within a question pattern, and

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, recepdemir@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7021-128X.

Gönderilme Tarihi: 1 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 28 Ocak 2025

dependent on the solver's skill. Engaging with riddles is a mental exercise shaped by the desire to solve the unknown. Riddles, present in the history of nearly every nation, carry the cultural codes of the society they belong to, such as traditions, customs, beliefs, values, and lifestyles. They also serve as a measure of a society's intelligence, imagination, quick wit, and creative thinking. Beyond their aesthetic value, riddles function as competitive games and educational tools. What distinguishes riddles from simple questions is their traditional nature. Riddles can be part of other literary genres like fairy tales, epics, and folk stories. Various studies have explored riddles, proposing different ideas regarding their classification. Riddles vary in structure, form, subject diversity, poetic or prose style, and the possibility of having multiple answers. This study focuses on classification of riddles, examining the essential elements of the genre—question and answer—and exploring how the answer is concealed within the question, offering clues to the solver.

Keywords: riddle, clue, question, answer, classification

GİRİŞ

İnsan, hayatı anlama ve anlamlandırma yeteneğine sahip, düşünen, sorgulayan, akıl yürüten, öğrenen ve benzeri bilişsel süreçleri sergileyebilen bir varlıktır. İnsanı diğer canlılardan ayıran bu eylemlerle birey, çevresi ve kendisi hakkında bilmek ve öğrenmek istediği, merak ettiği, keşfetmeye çalıştığı bilgilerin edinimini amaçlamaktadır. Bilme, anlama ve öğrenme sürecinde insanoğlunun yaratılışından itibaren sahip olduğu merak ve sorgulama tutkusu, insanı öğrenmeye teşvik eden davranışların başında gelmektedir.

Merak, kişinin bilmediğini öğrenmek için ortaya koyduğu çaba, motivasyon ve istek olarak tanımlanabilmektedir. Merak duygusu, insanın hayatı boyunca öğrendiği birçok bilginin ve ortaya koyduğu yaratıcılığın arka planında yatan temel duygudur. İnsanın bir konuya, olaya, varlığa veya bilinmeyene karşı duyduğu bilme, öğrenme, anlama veya keşfetme isteği yani merakı kişiyi harekete geçmeye ve dolayısıyla aktif bir şekilde merakını gidermeye yöneltmektedir. Dolayısıyla merak, bilme ve anlama arzusunun devamı niteliğindedir. Bilmek ve bilgiye sahip olmak, insanı diğer insanlar ve evren karşısında güçlü kılmış ve günümüz bilgi toplumunda bilmek daha da anlamlı hale gelmiştir. Bilgi bazen insanlara açık bir şekilde bazen ise imge, metafor ve sanatların ardına saklanarak yalnızca çözenlerin hizmetine sunulmuştur. Bilginin insanlara imge, metafor sanat veya şifre ile sunulduğu yollardan biri de bilmecelerdir (Yangil ve Kerimoğlu, 2014, s. 342).

İnsanoğlunun hayatının hemen her evresinde sergilediği merak ve sorgulama davranışı edebiyat sahasında da kendine özgü bir tür olarak bilmece türü içerisinde yer bulmaktadır. İnsan, merak duygusu ve keşfetme isteği son bulana kadar soru sormaya devam edecektir. Bu durum dikkate alındığında bilmecelerin insan ruhu ve zihnine en uygun folklor ürünlerinden biri olduğu görülmektedir (Balta, 2013, s. 892). Merak, kişiyi bilmecenin cevabını bulmaya teşvik ederken soru üzerine düşünme ve olasılıklar hakkında sorgulamak da zihinsel süreci derinlemesine çalıştırmaktadır. Türk halk edebiyatının inceleme alanına giren bilmeceler, insanların sorgulama, merak, yaratıcı düşünme ve öğrenme gibi zihinsel aktivitelerine hitap eden edebî metinlerdendir. İnsanların bu metinleri, iki kişi veya grup şeklinde ayrılıp karşılıklı birbirlerine sormasına dayanan ve yarışma şeklinde gerçekleşen bu gelenek yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür.

Oluşturulduğu toplumun gelenek-görenek, adet, yaşayış, inanç gibi kültürel verilerine de bilmecelerde rastlamak mümkündür.

Bilmeceler, bir soru ifadesi ya da soru anlamına gelen bir düz cümleden oluşan kalıp ile bu kalıbın cevabından oluşmaktadır. Geleneğe bağlı bir şekilde oluşturulması onu diğer soru kalıplarından da ayırmaktadır. Ayrıca içerdiği teşbih, tasvir, kişileştirme, intak gibi söz sanatları ve bir kısmının şiir şeklinde oluşturulması nedeniyle de edebî açıdan değerli hâle gelmektedirler. Bu çalışma, Türk halk edebiyatında anonim bir tür olan bilmecelerin soru kalıplarında yer alan ipuçlarının, cevabın hangi anlamsal ve yapısal özelliklerine yönelik olarak verildiği üzerine bir incelemeyi içermektedir. Çalışma Anadolu coğrafyasında derlenen bilmecelerle sınırlı tutulmuştur. Bu amaçla literatürde bilmece ile ilgili eserler incelenmiş ve İlhan Başgöz'ün *Türk Bilmeceleri* adlı iki ciltlik eserinin kapsam açısından diğerlerinden hacimli olduğu ve daha fazla örneğe yer verdiği tespit edilmiştir. Çalışma dahilindeki birçok örnek bu eserden alınmıştır. Ancak bazı başlıklarda Naki Tezel'in *Türk Halk Bilmeceleri* ve Sabri Koz'un *Bilmece Bildirmece* adlı eserlerindeki örnekler de ilgili konuyu anlamlandırma, açıklama ve ifade etme açısından tarafımızca daha tercih edilebilir görülmüştür.

1. TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE BİLMECE TÜRÜ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Türk halk edebiyatının kendine özgü bir edebî türü olan bilmeceler yaratıcısı belli olmayan anonim ürünlerdir. Bir şeyin adını söylemeden, birtakım özelliklerini söyleyerek, kast edilen şeyin ne olduğunu karşıdakine buldurmayı hedefleyen, eğlenceli, sözlü halk edebiyatı ürünüdür (Yardımcı, 2002, s. 91). Esmâ Şimşek ise bilmeceyi en az iki kişi arasında sorulan mensur ama çoğunlukla manzum haldeki kalıplaşmış ifadeler (2003, s. 222) olarak tanımlar. Bilmece kavramı üzerine çalışma yapanların genel olarak kabul ettiği ve çalışmalarında yer verdiği tanımların başında Şükrü Elçin tarafından yapılan tanım gelmektedir. Bu tanıma göre bilmece “tabiat unsurlarıyla bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözler” (1989, s. 1) olarak kabul edilmektedir. Ayrıca *Türk Dünyasında Bilmece* adlı doktora tezinde bu kavrama en ayrıntılı tanımlardan birini getiren Dilek Türkyılmaz, bilmeceyi:

Her tür nesne, kavram ve konu ile ilgili bir soruyu, geleneğin gereği olan zaman ve mekanlarda, çeşitli fonksiyonlar üstlenerek; sorulan nesne, kavram ve konuya ilişkin özellikleri az çok bünyesinde barındırarak; manzum ya da mensur bir yapı içerisine yerleşerek; muhatabın muhakeme ve dikkatini harekete geçirmek suretiyle karşılığını bulmayı hedefleyerek soran; cevabı ise “çoğu kez” tek kelime ve ait olduğu toplumun beklentilerine uygun, o toplumda önceden tartışılmadan kabul edilmiş olan; “pek çoğu” şiirsel bir ifadeye sahip ve “çoğu” kalıplaşmış ifadelerden oluşan, soru cümlesi olmadığı halde, geleneği bilenler tarafından öyle olduğu anlaşılan geleneksel sorular (2007, s. 22)

şeklinde tanımlamaktadır. Hakiki bir bilmecede Archer Taylor'a göre giriş ve sonuç mahiyetinde iki unsur vardır ve bunlar genellikle gelenekseldir. Fakat bazen bu bölümler bilmecede eksik olabilmektedir (1943, s. 130). Bu nedenle bilmeceler yapı bakımından birbirinden oldukça farklılaşmaktadır ve tasnif açısından araştırmacıları zorlamaktadır.

Bilmecelerin ilk ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. İnsanların günlük hayattaki gizli konuşma veya gizli dil ihtiyacı, avcı toplayıcı toplumda zararlı hayvanların adının anılmaması isteği, bilmecenin sihirle bağlantılı bir oyun olduğu görüşü, gelinlerin kocasının ailesinden olan akrabalarının ismini söylemekten çekinmeleri, bireylerin bilgilerini yoklama, soru sorarak bir şeyler öğretme arzusu gibi faktörlerin bilmecelerin ortaya çıkışında etkili olduğu görüşleri mevcuttur (Aça, 2013, s. 123).

Tarihi açıdan ne zaman oluşturulduğu bilinmemekle birlikte başlangıçta biri tarafından üretilen ancak sonrasında anonim özellik kazanan bilmeceler, dilden dile, nesilden nesile aktarılacak halka mal olmuştur. Tarihi kaynaklar bilmecelerin en eski halk edebiyatı türlerinden biri olduğunu kaydetmektedir. Bunun yanında bilmece kavramı ve geleneği hemen her milletin kültürel tarihinde yer almaktadır (Köktürk, 2005, s. 120). Çünkü bilmeceler onu üreten milletlerin ortak yaşayışları ile ortaya çıkan kültürleri içinde şekillenip ondan derin izler taşımaktadırlar (Önal, 1997, s. 83).

Günümüzde eski popülerliğini kaybetmekle birlikte televizyon ve sosyal medya gibi iletişim araçları ve ortamlarının yaygınlaşmadığı, bireyselleşmenin günümüzdeki kadar hissedilmediği ve sosyal hayatın zevk ve ihtiyaçlarının günümüze evrilmediği, sözlü kültürün hala belli oranda devam ettiği dönemde bilmece geleneği de devam etmekteydi. Bu geleneğe göre, önce karşılıklı yarışacak iki kişi veya takım oluşturulur ve hangi tarafın soracağı belirlenirdi. İlk bilmece sorulduktan sonra cevaplanması için karşı gruba süre verilir ve bu süreçte cevap gelmezse ipucu istenebilirdi. Cevaplayacak olan grup soruyu soran gruba çeşitli sorular yönelterek doğru cevabı bulmaya çalışırdı. Sürenin sonunda doğru cevap gelirse bilmece sorma hakkı cevaplayan gruba geçerdi. Doğru cevap gelmezse bilmeceyi soran grup öne geçmiş veya kazanmış sayılırdı (Koz, 1990, s. 6). Elli Köngäs Maranda'ya göre, bilmecelerin bu rekabetçi yönü geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru evrilen toplumsal düzen ile birlikte sona ermiştir (1976, s. 128). Ayrıca çocuklar arasında bilmecenin rekabetçi yönünün yanı sıra bilmece geleneğinin oluşturduğu oyun ortamı da onların dil aracılığıyla kendilerini deneme fırsatı bulmalarından dolayı ilgi çekicidir ve onlara heyecan katmaktadır (Buchoff, 1996, s. 666). Bilmecelerde soruyu cevaplamak kadar sorunun kendisi de önemlidir çünkü farklı ortam ve zamanda aynı soruyu kendisi de başkalarına yöneltecektir. Bu da bilmecenin toplum içinde dolaşımda olması ve sözlü gelenekte bilmecenin aktarılması manasına gelmektedir. Dolayısıyla bilmece sorulan herkes, yeni bilmece oluşturmada ve bu geleneğin aktarımında aktif rol oynamaktadır (Çevik, 2016, s. 121).

Bilmeceyi normal bir soru veya bulmacadan ayıran bazı özellikleri vardır. Bilmecede dolaylı olarak soru kalıbında sunulan veya gizlenen şeyin, verilen ipuçlarından yola çıkılarak buldurulması esastır. Doğrudan bir soru olmadığından bireyde kafa karışıklığı yaratmaktadır. Çözüm sürecinde muhatabın hazırcevaplılığı ve hızlı düşünme yetisini ölçmek hedeflenmektedir (Abraham ve Dundes, 2007, s. 118-119). Bunun dışında bilmecelerin geleneksel yönü de bilmeceyi normal sorudan ayırmaktadır. Geleneksel soru yapısı onu bu tarzdaki diğer birçok soru türünden (muamma, lügaz, bağlama, matematik sorusu ...) farklılaştırmaktadır. Sorunun geleneksel yapısı türü de biçim, bağlam, işlev ve zaman açısından gelenekselleştirmektedir (Türkyılmaz, 2009, s. 162). Soru kalıbının yanı sıra bilmece sorma ve cevaplama sırasında oluşan ve gelenekselleşen süreç de bu türü sıradan bir soru veya bulmacadan farklılaştıran temel unsurlardan biridir.

Edebî metinler üretildikleri toplumun barındırdığı bütün özelliklerini bünyesinde saklarlar. Bilmeceler de tıpkı diğer edebî metinlerde olduğu gibi üretildiği dilin zenginliklerini, estetik özelliklerini, zekâ kıvraklıklarını, toplumsal değerlerini ve kültürünü içerisinde barındıran söz kalıplarıdır. Bilmeceler, milletin zekâ kudretini ve hayal gücünü gösteren bir ölçüt olarak görülebilir. Dil özellikleri, şiir sanatı, teşbih, tasvir gibi edebî incelikleri açısından da büyük değer taşımaktadırlar (Tezel, 2004, s. VI). İnsanlara düşünmeyi, sormayı, doğru şekilde odaklanarak çözüm üretmeyi öğretmenin yanında, ait olduğu toplumun duygu ve düşünce yapısını, hayata bakışını, değerlerini yani genel olarak kültürünü de yansıtan bilmeceler oldukça işlevsel folklor ürünleridir (Büyükokutan Töret, 2018, s. 48).

Bilmeceler, radyo ve televizyon gibi araçların hemen her eve girmediği 1980 öncesi döneme kadar özellikle de kırsal kesimlerde (Kaya, 2004, s. 472) eğlendirip hoşça vakit geçirten oyun, yarışma, bulmaca gibi işlevler edinirken aynı zamanda diğer edebî türlerin içinde de benzer işlevlerle kullanılmıştır. Bağımsız bir tür olmanın yanı sıra bilmeceler masal, destan, âşık atışmaları, halk hikâyeleri gibi diğer birçok halk edebiyatı türünün içinde de yer almaktadır (Karadavut, 2006, s. 481). Bu metinlerde bilmeceler genellikle kahramanın zekâsını sınamak, hızlı düşünme yeteneğini ölçmek, yarıştığı rakiplerinden üstünlüğünü ortaya koymak gibi işlevlerle yer almaktadır.

Ayrı bir tür olmakla birlikte birçok edebî türün de içinde yer alan bilmecelerin tasnifi ve sınırlılıklarının çizilmesinde net bir görüş birliğine varılamamıştır. Bu durumun oluşmasında her bir bilmecenin birbirinden farklı minyatür metin oluşu; soru kalıplarının, kullanımlarının ve konularının çeşitliliği; kurgulanışındaki subjektiflik; sınırsız imge alanı ve bunların yanı sıra oluşum zemini, kurgu mantığı ve oluşum sürecindeki etkenlerin tam olarak bilinmemesi etkili olmuştur (Karademir, 2008, s. 1). Ayrıca bilmecelerin manzum-mensur oluşu, cümlelerin yapısı, cevabın birden fazla olabilmesi, belli bir şekilsel kalıbın ve ölçüsünün olmaması gibi birçok özellik de bilmecelerin ortak bir kabul ile sınıflandırılmasının önüne geçmektedir. Ancak ister “soru” odaklı ister “cevap” odaklı sınıflandırma benimsensin, eğer bilmece hem “soru” hem de “cevap”ın tek bir ünitenin bileşenleri olduğu iki parçalı bir yapı olarak tanımlanmazsa, her yönüne temel itirazlar çıkabilecektir (Harries, 1971, s. 378). Soru kalıbı ve cevabın birbirine bağlı bir bütün olduğu düşünüldüğünde bilmecelerin tasnifinde bu kısımlardan birinin göz ardı edilmesi veya öne çıkarılması, diğer kısım açısından eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı, bu çalışmada Harries’in belirttiği gibi, bilmecelerin metnini oluşturan iki kısımdan soru ve cevap birlikte değerlendirmeye katılarak anlamsal ve yapısal bir inceleme ile sınıflandırmaya gidilmiştir. Bu amaçla bilmecedeki soru kalıbı ve cevap birlikte incelenerek cevabın soru kalıbında gizlenme şekillerinden yani soru kalıbındaki ipucunun niteliklerinden yola çıkılarak bir tasnif oluşturulmuştur.

2. BİLMECELERDE CEVABIN SORU KALIBINA GİZLENME ŞEKİLLERİ

2.1. Cevabın Fiziki Özellikleri Yoluyla

Bu başlıkta yer alan bilmecelerde cevabın genellikle uzunluk, ağırlık, boyut, renk, şekil, yapım malzemesi, içerik, hareket kabiliyeti gibi özellikleri soru kalıbına gizlenerek bulunması istenmektedir. İncelenen bilmeceler içerisinde en yaygın görülen bilmece türlerinden biridir.

Genellikle cevapları somut varlıklar olan bilmecelerin soru kalıplarında cevabın fiziksel özelliklerine yer verilmektedir.

Uzun uzanır / yeşil bezenir / beyaz don giyer / arşa uzanır (Başgöz, 1993, s. 38).

Cevabın “Ağaç” olduğu bu bilmecede yer alan ipuçlarından “uzun uzanır / arşa uzanır” bölümleri cevabın fiziki özelliklerinden boyu ile ilgilidir. Ancak uzamak eylemi yanlara doğru da olabilirken soru kalıbının son kısmında “arşa uzanır” ibaresi ile ipucuna daha da netlik kazandırılmıştır. Böylece cevabın uzun olup bu uzunluğun da gökyüzüne doğru olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. “Yeşil bezenir / beyaz don giyer” bölümleri ise cevabın rengi ile ilgilidir. Genellikle (ilkbahar, yaz, sonbahar) yeşil renkte olması “bezenme” kelimesi ile anlatılırken, belirli dönemlerde (kışın) beyaz renge bürünmesi ise “beyaz don giymesi” ile sezdirilmiştir. Bu bilmecede cevabın uzunluk ve renk özelliklerinden hareketle çıkarımı hedeflenmiştir.

Mavi atlas / arşın yetmez / makas kesmez / iğne dikmez (batmaz) / terzi biçmez? (Tezel, 2004, s. 74).

Cevabın “Gök” olduğu bu bilmecedeki ipuçlarından “mavi atlas” bölümü cevabın fiziksel özelliklerinden rengini ifade etmektedir. Cevabın mavi olduğu ve atlasa benzediği çıkarımı yapılabilmektedir. “Arşın yetmez” bölümü ise cevabın uzunluğu ve genişliği ile ilgilidir. Cevabın sınırsız büyüklükte olduğu söylenmektedir. “Makas kesmez / iğne dikmez (batmaz) / terzi biçmez” bölümleri ise içeriğini oluşturan maddenin fiziksel özelliklerinin kesmeye, dikmeye veya biçmeye müsait olmadığını ifade etmektedir. Bu bilmecede cevap soru kalıbına renk, boyut ve içerik (madde yapısı) özellikleri ile gizlenmiştir.

İçi ateş / dışı taş / biri kuru / biri yaş? (Tezel, 2004, s. 74).

Bu bilmecenin cevabı ise “Dünya” dır. Soru kalıbında yer alan ipuçlarından “içi ateş / dışı taş” bölümleri cevabın iç ve dış yapısındaki veya içeriğindeki maddeleri sıralamaktadır. Cevabın katmanlı bir yapıya sahip olduğu çıkarımının da yapılabileceği bu bölümde iç yapının sıcak (ateş), dış yapının ise sert (taş) olduğu anlaşılmaktadır. “Biri kuru / biri yaş” bölümleri ise cevabın şekil ve yapısından kaynaklı ıslak ve kuru alanları ifade etmektedir. Deniz, okyanus ve sular ile karaların dağılımına dikkati çekmektedir. Bu bilmecenin soru kalıbında cevaba ait içerik (madde yapısı) ve fiziki özellik (ıslaklık-kuruluk) hakkında veriler sunulmuştur.

Al rengine bakılır / kadehlere dökülür / buram buram tüterken / önünde diz çökülür (Başgöz, 1993, s. 135).

“Çay” kelimesinin sorulduğu bu bilmecede Türk milleti için kültürel açıdan oldukça önemli bir içecek olan çayın yapılış, sunum ve tüketim süreci renk, şekil, ısı gibi özellikleri hakkında ipucu verilerek soru kalıbına taşınmıştır. “Al rengine bakılır” ibaresinde yer alan kırmızı renk, demli çayın önemli bir özelliğidir. Türk toplumunda kalıplaşan “tavşan kanı” tabiri de çayın kırmızı rengine atıf yapmaktadır. “Kadehlere dökülür” ifadesi ise cevabın sıvı olduğu ve bardaklara bölünebildiğinin ipucunu vermektedir. “Buram buram tüterken” kısmı ise cevabın sıcak bir madde olduğu ve dumana sahip olduğunu sezdirmektedir.

2.2. Cevabın İşlev ve Görevleri Yoluyla

Cevabın işlev ve görevlerinin soru kalıbında ipucu olarak verildiği bilmecelerde genellikle hayvanlar, tabiat varlıkları veya olayları, araç ve gereçler ile meslekler sorulmaktadır. Bu tür

bilmecelerde cevabın günlük hayatta hangi vazifeyi yerine getirdiği, ne işe yaradığı, nasıl çalıştığı veya ne amaçla kullanıldığı gibi ipuçları soru kalıbına gizlenmektedir. Teşbih ve mecaz gibi söz sanatları bu tür bilmecelerde sıklıkla tercih edilmektedir.

Durmaz, dinlenmez yürür / her yerleri görür / bütün kara yerleri / ışıklar, nura bürür (Tezel, 2004, s. 75).

“Güneş” kelimesinin cevap olarak gizlendiği bu bilmecede “durmaz, dinlenmez yürür” bölümü cevabın hareketli olduğunu ve devamlı bir devinime sahip olduğunu bildirmektedir. “Her yerleri görür” ibaresi ise cevabın her yere ulaşabildiği ve hiçbir yerin ondan mahrum kalamayacağını anlatmaktadır. “*Bütün kara yerleri / ışıklar, nura bürür*” ifadesi ise açık bir şekilde aydınlatma işlevi ile ilgilidir. Bu bilmecenin soru kalıbında Güneşin hareketliliği, her yere ulaşabilme ve karanlıkları aydınlatma işlevlerine değinilmiştir.

Üstünü çorap yaptım / içini kebab yaptım, kestim senede bir gün / büyük bir sevap yaptım (Başgöz, 1993, s. 357).

Cevap olarak “koyun” kelimesinin yer aldığı yukarıdaki bilmecede, koyunun işlevsel açıdan yerine getirdiği misyonlar ipucu olarak sunulmaktadır. “Üstünü çorap yaptım” bölümünden cevabın üstündeki bazı maddelerin (yün ve deri) kıyafet yapımında kullanılabildiği; “içini kebab yaptım” kısmından ise cevabın iç kısmının yiyecek olarak değerlendirilebildiği; “kestim senede bir gün / büyük bir sevap yaptım” cümlesinden ise senede bir gün kesilip, kesenlere sevap sağladığı anlaşılmaktadır. Kurban Bayramı’na yapılan atıf sezilmektedir. Bu bilmece kalıbında koyunun üç farklı işlevinden hareketle ipuçları sıralanmıştır.

Tepede durur / doludan korur / yağmurdan, kardan korur (Koz, 1990, s. 117).

“Şemsiye” kelimesinin cevap olduğu bu bilmecede şemsiyenin işlevi ve görevi hakkında bilgiler verilerek cevap buldurulmak istenmektedir. “Tepede durur” ifadesi cevabın belli bir yükseklikte durarak işlevini yerine getirdiğini; “doludan, yağmurdan ve kardan korur” cümlesi ise doğrudan görev ve işlevinin bu doğa olaylarına karşı insanı korumak olduğunu belirtmektedir.

2.3. Söz Sanatları Yoluyla

Edebî metinleri, resmi yazı veya diğer metinlerden ayıran temel özelliklerden biri sanatlı söyleyişe sahip olmaları ve estetik açıdan hoşta gitmeleridir. Türk halk edebiyatının anonim ürünlerinden olan bilmecelerde de sanatlı söyleyişin birçok örneğine rastlanmaktadır. Özellikle teşbih, soru kalıbında cevap hakkında ipucu sunarken sıklıkla tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra istiare, teşhis, mecaz, tezat, kinaye, mübalağa gibi çok sayıda söz sanatının örnekleri de bilmecelerde karşımıza çıkmaktadır. Söz sanatlarının kullanımı bilmecelerde anlamı güçlendirmesinin yanında çözen için de farklı düşünme alanları ortaya çıkarmaktadır.

Uzaktan baktım, kara bulut gibi / yanına gittim, demir kilit gibi (Başgöz, 1993, s. 213).

Cevabın “Fıstık” olarak belirtildiği bu bilmecede kelime, benzerlikler yoluyla soru kalıbına taşınmıştır. “Kara bulut” ve “demir kilit” tamlamaları fıstığın benzetildiği nesnelerdir ve ipucu olarak verilmiştir. Fıstığın uzaktan bakıldığında sert, bütüncül yapıda ve koyu renkli oluşu “kara bulut”; yakından incelendiğinde sert, açılması zor ve sağlam görünmesi “demir kilit” ile benzerlik

kurulmasını sağlamıştır. Söz sanatları bu bilmecede cevabın fiziksel özelliklerini (renk, biçim, sertlik) betimlemek için kullanılmıştır.

Taşrandır, demirdendir / yediği yağmurdandır / bütün dünyayı doyurur / kendi doymaz nedendir (Başgöz, 1993, s. 163).

“Değirmen” cevabının sorulduğu bu bilmecede nesneye canlı varlıklara ait bazı özellikler yüklenerek teşhis sanatına başvurulmuştur. Cevabın fiziksel özelliklerinin de yer aldığı bu bilmecede değirmen, insana ait “yemek”, “doyurmak” ve “doymak” eylemlerini gerçekleştiren bir varlık olarak nitelenmiştir. “Yediği yağmurdandır” tabiri değirmenin su gücüyle çalıştığını ima etmekte ve yağmuru suyun kaynağı sayıp değirmenin bu kaynağı “yediği” belirtilmektedir. “Bütün dünyayı doyurur” ibaresi ise değirmenden üretilen un ve un mamullerinin insanlık için temel besin maddesi olmasından ileri gelmektedir. “Kendi doymaz” ifadesi ise değirmenin durmadan çalışması ve sürekli üretim yapmasına atıftır. Bu bilmecede değirmen hem fiziksel özellikleri hem de işlevleri açısından kişiselleştirilmiştir.

Bağlarım yürür / çözerim durur (Başgöz, 1993, s. 64).

Tezat sanatının iki farklı şekilde görüldüğü bu bilmecenin cevabı “ayakkabı” olarak verilmektedir. Bilmecenin hem bölümleri kendi içinde hem de birbiriyle tezat oluşturmuştur. “Bağlarım yürür” ibaresinde normal şartlarda “bağlamak” eylemine uğrayan bir nesne veya kişinin sabit kalması üzerine kurulmuştur. Ancak bu ibarede bağlanan nesne harekete geçmektedir. Benzer bir tezat bilmecenin ikinci kısmında da “çözmek” eylemi için geçerlidir. Çözülen kişi veya nesnenin hareket kabiliyetine kavuşması beklenir ancak bu ifadede durarak tezat oluşturmaktadır. Bilmecedeki bölümler arası tezat ise “bağlamak X çözmek” ve “yürümek X durmak” fiilleri ile kurulmuştur. Bu örnekte cevabın kullanımı ve işlevi, tezat sanatının soru kalıbında çift taraflı kurulmasıyla sunulmuştur.

2.4. Çevre-Ortam-Yaşam Alanı Yoluyla

Bilmecelerin soru kalıbında ipucu olarak sunulan konulardan biri de cevabın içinde bulunduğu çevre-ortam veya yaşam alanıdır. Bu tür bilmecelerde cevap genellikle hayvan ve bitkilerden seçilmektedir. Cevaptaki hayvan veya bitkinin doğal yaşam alanı veya çevresinden ipuçları verilerek bilmecenin soru kalıbı oluşturulmaktadır.

Sudadır meskeni, hem uşağı devşegi; bil bakalım o nedir, kumdur ölüm döşegi (Başgöz, 1993, s. 82).

Cevabı “balık” olan bu bilmecede balığın yaşam alanı ve ortamı doğrudan vurgulanarak ipucu olarak verilmiştir. Soru kalıbının girişindeki “sudadır meskeni” ibaresi ile cevabın suda yaşadığı ve temel yaşam alanı olan evinin su olduğu açıkça söylenmiştir. “Hem uşağı devşegi” ifadesi ise cevabın hayatının devamlılığı için tamamen suya bağımlı ve muhtaç olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle su cevabın hem evi hem de yaşam kaynağıdır. “Kumdur ölüm döşegi” bölümündeki kum, balığın ölüm yeri olarak tasvir edilmiştir. Genellikle su kaynaklarının dibinde bulunan kum düşünülmüştür.

Sulu yerde kişner, susuz yerde kışlar (Başgöz, 1993, s. 220).

Cevabı “gemi” olan bu bilmecede geminin mevsimlere göre su ile buluşması veya kullanılmadığında karaya çıkarılması üzerinden bir soru kalıbı oluşturulmuştur. Çalışma

dönemlerinde su üzerindedir ve çevresi tamamen sudan oluşmaktadır. Harekete geçtiğinde ise suyu yarararak ilerlediğinden dolayı çıkan ses “kişneme” sesine benzetilmiştir. Ancak belirli dönemlerde sudan yani doğal çevresinden ayrılmakta ve karaya çıkmaktadır. Soru kalıbından ayrıca cevabın sulu ortamları sevdiği, burada yaşam enerjisiyle dolduğu (kişnemek aynı zamanda sevinmek olarak da düşünülebilir) susuz yerlerde ise zorunlu zamanı geçirdiği (kış mevsimi insan hayatının genelde yaşlılık ve ölüm dönemi ile ilişkilendirilmektedir; dolayısıyla kışlamak da istenmeyen bir dönem olarak düşünülebilir) çıkarımı yapılabilir.

Yer altında kızıl külah (Başgöz, 1993, s. 255).

Cevabın “havuç” olarak geçtiği bu bilmecede havucun yetiştirme ortamı ve şekli ipucu olarak yer almaktadır. İnsanların beslenme amacıyla yararlandığı kök kısmı yer altında yetişen havucun rengi ve şekli de bilmecenin devamında verilerek cevabın tespitine yönelik ipuçları artırılmıştır. Bu bilmecede soru kalıbı cevabın hem fiziksel özellikleri (renk ve şekil) hem de yaşam alanı verilerek oluşturulmuştur.

2.5. Kelimenin Yazım, İmla ve Yapısal Özellikleri Yoluyla

Türk bilmecelerinde azımsanmayacak derecede örneği bulunan bu tür bilmeceler cevabın farklı alfabelerdeki yazım, harf özellikleri, noktalama, imla, ses, dudağın aldığı şekil veya eş sesli kelimeler üzerine kurulmaktadır. Cevabın yazım, yapı veya seslendirmesindeki ipuçları soru kalıbına dahil edilmektedir. Bu tür bilmecelerde kelime oyunları ile birlikte dilin yapısal unsurlarını da zekice kullanmayı gerektirmektedir. Cevaplanması esnasında zihinsel ve görsel hafıza ile yaratıcı düşünme aktif olarak kullanılmaktadır.

Badede var / sadede yok / cihanda var / âlemde yok (Başgöz, 1993, s. 669).

Cevabın “nokta olduğu bu bilmece, soru kalıbında belirtilen “bade, sade, cihan, âlem” kelimelerinin Arap alfabesi ile yazımında nokta kullanımının “var X yok” şeklinde nitelenmesine dayanmaktadır. “Bade” kelimesindeki “ب” harfi ve “cihan” kelimesindeki “ج” ve “ن” harflerinde yer alan noktalar soru kalıbındaki “var” ifadesini karşılamaktadır. Diğer kelimelerin Arap alfabesi ile yazımında noktalı harfler kullanılmadığından soru kalıbında “yok” ile ifade edilmişlerdir. Kelimelerin Arap harfleriyle yazımına dayanan bu bilmecede çözüme ulaşılabilmesi için cevaplayanın da Arap harfleri hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

İstanbul’da bir tane / İzmir’de iki tane / Adana’da hiç yok / İngilizcede pek çok (Başgöz, 1993, s. 670).

Cevabın “İ” harfi olduğu bu bilmecede, Latin alfabesi ile yazılan bu kelimelerin harf özelliklerine dikkat çekilmiştir. Bilmecenin çözümünde soru kalıbında yer alan kelimelerdeki harflerin sayısına odaklanmak ve kelimelerde belirtilen sayıdaki harfleri tespit etmek etkili olmaktadır.

Denizin ortasında ne var? Dünyanın ortasında ne var? Konya’nın ortasında ne var? (Başgöz, 1993, s. 670).

Cevabın “N” harfi olduğu bu bilmecede ise kelime kökünün orta harfi “n” olan kelimeler seçilmiş ve soru kalıbına yerleştirilmiştir. Aynı zamanda bu bilmecede Türkçe soru zarfı olan “ne?” kelimesi ile “n” harfinin söyleyişindeki ortaklık nedeniyle bilmecenin soru kalıbında yazımı farklı olmakla birlikte cevap da yer almaktadır.

Kargada var, kuşta yok / karada var, akta yok (Başgöz, 1993, s. 673).

Cevabın “kar” olduğu bu bilmece, soru kalıbında “kar” kelimesinin diğer kelimelerin içinde bulunup bulunmaması üzerine kurulmuştur. Bu bilmecede de kelimelerin yazım şeklinin sorulduğu diğer bilmecelere benzer şekilde, cevabın bulunduğu kelimelerde “var”, bulunmadığı kelimelerde “yok” açıklaması ipucu olarak verilmiştir.

Anaya değmez / babaya değer / halaya değmez / amcaya değer / sana değmez / bana değer / vallahi değmez / billahi değer (Başgöz, 1993, s. 670).

Bu bilmecenin cevabı “dudak”tır. Dudak hareketlerinin soru kalıbındaki kelimelerin söylenişinde birbirine temas edip etmemesi üzerine kurulmuş bir bilmecedir. Dudakların birbirine temasını gerektiren “b, m, p” ünsüzlerinin kelime yapısında bulunup bulunmaması kelimenin “değer” veya “değmez” şeklinde sınıflandırılmasına neden olmaktadır. Soru kalıbındaki kelimelerden “ana, hala, sana ve vallahi” kelimelerinde bu harfler yer almadığından “değmez” şeklinde nitelenmiş; “baba, amca, bana ve billahi” kelimelerinde yer alan “b-m” harflerinden dolayı söyleniş sırasında dudakların teması gerçekleştiğinden “değer” olarak nitelenmiştir. Soru kalıbındaki “değer X değmez” ifadelerinin dudak ile ilgili olduğunun anlaşılması bilmecenin çözümünde kritik öneme sahiptir.

2.6. Cevabın Varlık ve Yokluk Eksenli Özelliği Yoluyla

İncelenen bilmeceler arasında genellikle cevabın özelliklerinin verilerek oluşturulduğu bilmecelerin yanı sıra az sayıda bilmece örneğinde de cevabın sahip olmadığı özellikler sıralanarak bilmece metni kurulmuştur. Bu tür bilmecelerde ters mantık uygulanarak cevaplayan kişinin yaratıcı düşünceye sahip olması beklenmektedir. Ayrıca bu bilmecelerin zorluk derecesi de diğer bilmecelere göre üst düzeydedir. Çünkü bilmecelerde cevabın sahip olduğu özelliklerin verilmesi cevaplayan açısından daha etkili ipucu iken cevabın sahip olmadığı özelliklerin yer alması cevaplayana daha az yardım etmektedir. Söz gelimi, bir bilmecenin soru kalıbındaki ipuçlarından “kırmızıdır” veya “kırmızı değildir” gibi ifadelerden ilki cevaplayan açısından seçenekleri ikincisine göre çok daha fazla daraltmaktadır. Cevaplayanın zihninde oluşturacağı olası cevapları filtreleme veya sınırlarını çizmede kolaylık sağlamaktadır. Bu da bilmecenin cevabının tahmin edilebilirliğini artırmaktadır.

Makas kesmez / iğne batmaz / terzi biçmez / öyle bir aslan (Başgöz, 1993, s. 112).

Cevabın “cam” olarak verildiği bu bilmecenin cevaplayan açısından çözümlenmesi oldukça zordur. Camın fiziksel yapısı düşünüldüğünde soru kalıbında ifade edilen kesme, batma ve biçme eylemleri cam üzerinde uygulanamayan işlemlerdir. Soru kalıbında verilen olumsuz ipuçlarından hareketle bilmecenin cevabının oldukça geniş bir havuzu olduğu söylenebilir. Zira cevap, bu ipuçlarına sahip tahta, beton, demir, hava, su, kemik ... gibi birçok nesne olabilmektedir.

Dağı var, taşı yok / köyü var, adamı yok / ırmağı var, suyu yok (Başgöz, 1993, s. 252).

Cevabı “harita” olan bu bilmecede ise cevabın kimi özellikleri “var”, kimi özellikleri ise “yok” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bilmecede gerçek dünyadaki coğrafi şekillerin harita üzerindeki temsiline odaklanılmıştır. Haritalardaki simge ve işaretler gerçeği temsil etmesine rağmen gerçek

değillerdir. Bu gerçeklik de soru kalıbında “var X yok” şeklindeki niteleme ile ipucuna dönüşmüştür.

SONUÇ

İnsanın bilme ve öğrenme arzusunun ve bunun sonucunda oluşan merak duygusunun edebî bir tür olarak tezahürü olan bilmeceler, Türk halk edebiyatının anonim ve sözlü ürünlerinden biridir. Bir nesne, varlık, olay veya kişinin soru kalıbında adını açık şekilde vermeden karşıdaki kişi veya gruba birtakım ipucu veya bilgilerle sezdirmeye dayalı bir türdür. Oldukça kısa hacimli metinler olan bilmeceler manzum veya mensur olabilmektedir. Bilmeceler vasıtasıyla halk kültürüne ait birçok veriye de ulaşmak mümkündür. İki kişi veya grubun birbirlerine bilmece sormasına dayanan ve kendine özgü bir gelenek de oluşturan bilmeceler, eğlendirme, yarışma ve dolayısıyla rekabet, bilgilenme, oyun oynama gibi işlevleri de yerine getirmektedir. Bilmeceler, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişme gösteren elektronik kültür ortamı ve bu ortamın dolaylı sonuçları nedeniyle günden güne eski önemini, yaygınlığını ve icra ortamını kaybetmeye başlamış ve 20.yüzyıl ile birlikte bilmece geleneği metinler haricinde neredeyse kaybolmuştur.

Bilmecelerin yapı ve şekil açısından birbirinden farklılaşması, konu çeşitliliği, subjektifliği, cümle düzeni, manzum-mensur oluşu, aynı bilmecenin birden çok cevabının olabilmesi gibi birçok özelliği bilmecelerin incelenmesinde ve tasnifinde birbirinden farklı görüş ve öneriler ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu görüş ve önerileri yansıtan çeşitli tasnifler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda bilmecenin cevap kısmına, bir kısmında ise soru köküne odaklanarak sınıflandırmaya gidilmiştir. Ancak çalışmada da belirtildiği üzere bilmecenin her iki bölümünün (soru ve cevap) bir bütün olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu çalışmada, bilmecenin cevabının soru köküne gizlenme yolları veya başka bir deyişle ipuçlarının nitelikleri üzerine bir inceleme yapılmış ve bunun sonucunda da altı alt başlık tespit edilmiştir. Bunlar:

- 1- Cevabın Fiziki Özellikleri Yoluyla
- 2- Cevabın İşlev ve Görevleri Yoluyla
- 3- Söz Sanatları Yoluyla
- 4- Çevre-Ortam-Yaşam Alanı Yoluyla
- 5- Kelimenin Yazım, İmla ve Yapısal Özellikleri Yoluyla
- 6- Cevabın Varlık ve Yokluk Eksenli Özelliği Yoluyla

şeklinde sıralanmış ve her bir başlık örneklendirilmiştir. Ancak bazı bilmece örnekleri aynı anda birden fazla başlığa da dahil edilebilmektedir. Örneğin cevabın fiziki özellikleri, söz sanatları kullanılarak soru kalıbına yerleştirilebilmektedir. Bu altı başlık, bilmecelerde cevap ile sorunun nasıl iç içe geçtiğini ve cevabın soru kalıbına yansıyan özelliklerini göstermektedir. Ayrıca bu altı başlık kesin bir sayı olmayıp daha ayrıntılı inceleme ve tespitlerle bu başlıklar daha da artırılabilir. Bilmecelerde cevabın gizlenme yollarını gösteren bu başlıkların ortak özelliği ise her birinde cevabın bir sanat ve beceri ile soru kalıbına yerleştirilmesidir. Bu da bilmecelere gizem katmakta ve çözen kişide başarı ile mutluluk hissi oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abraham, Roger D. ve Dundes, Alan (2007). "Bilmeceler". Çev. Ezgi Metin. *Millî Folklor*. 19(73): 118-126.
- Aça, Mehmet (2013). "Tıva Bilmeceleri". *Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri, Saim Sakaoğlu Armağanı*. Ed. Metin Ergun. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 121-139.
- Balta, Elif Emine (2013). "Bilmecelerin Dil-Düşünme Bağlamında Eğitimdeki Yeri ve Önemi". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8(1): 891-899.
- Başgöz, İlhan (1993). *Türk Bilmeceleri I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Buchoff, Rita (1996). "Riddles: Fun with Language across the Curriculum". *The Reading Teacher*. 49(8): 666-668.
- Büyükokutan Töret, Aslı (2018). "Bilmecelerin Oluşum ve Aktarımında Yeni Bir Ortam: Bilmeceler Siteleri". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 11(23): 32-49.
- Çevik, Mehmet (2016). "Sözlü, Yazılı ve Elektronik Kültür Ortamlarında Bilmecedan Bulmaca ve Bilgi Yarışmasına Dönüşüm". *Folklor/Edebiyat*. 22(86): 109-126.
- Elçin, Şükrü (1989). *Türk Bilmeceleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Harries, Lyndon (1971). "The Riddle in Africa". *The Journal of American Folklore*. 84(334): 377-393.
- Karadavut, Zekeriya (2006). "Kırgız Bilmeceleri". *Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na Armağan*. Ed. Ali Berat Alptekin. Konya: Kömen-SOTA Yayınları, 481-514.
- Karademir, Fevzi (2008). "Halk Bilmecelerinin Oluşum ve Biçimlenmesindeki Etkenler Üzerine". *Akademik Bakış*. 14: 1-18.
- Kaya, Doğan (2004). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koz, Sabri (1990). *Bilmeceler*. İstanbul: Dost Kitaplar.
- Köktürk, Şahin (2005). "Çocuklara Şiirin, Felsefenin ve İmgesel Dünyanın Kapılarını Açan Türk Bilmeceleri". *Hece Dergisi*. Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı: 104-105.
- Maranda, Elli Köngäs (1976). "Riddles and Riddling: An Introduction". *The Journal of American Folklore*. 89(352): 127-137.
- Önal, Mehmet Naci (1997). "Dobruca Türkleri'nin Bilmeceleri". *Folklor/Edebiyat*. 10: 83-107.
- Şimşek, Esmâ (2003). "Bilmeceler". *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi III. Cilt*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 222-250.
- Taylor, Archer (1943). "The Riddle". *California Folklore Quarterly*. 2(2): 129-147.
- Tezel, Naki (2004). *Türk Halk Bilmeceleri*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Türkyılmaz, Dilek (2007). *Türk Dünyasında Bilmeceler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkyılmaz, Dilek (2009). "Masal Bilmeceler İlişkisi Bağlamında Türk Masallarında Bilmeceler Unsurları". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 10(10): 155-163.
- Yangil, Muharrem Kürşad ve Kerimoğlu, Caner (2014). "Bilmecelerin Eğitimdeki Yeri ve Önemi". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 4(2): 341-354.
- Yardımcı, Mehmet (2002). *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri Aşık Şiiri Tekke Şiiri*. Ankara: Ürün Yayınları.

Edebiyatta Değişibilim

Prof. Dr. Ünsal Özünlü

Günce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Günce Yayınları

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

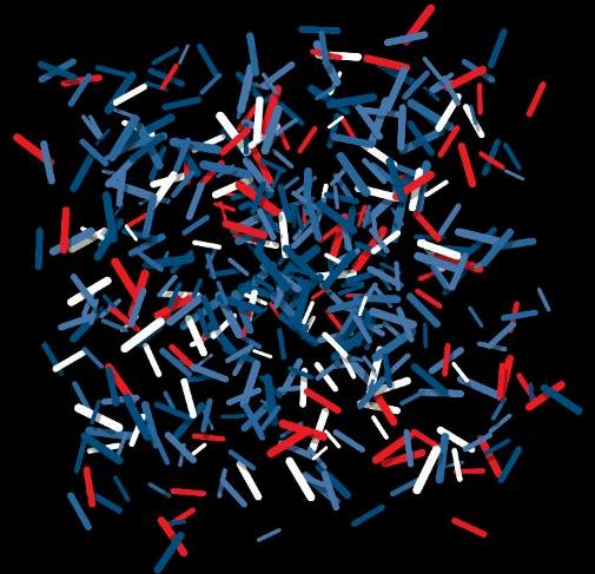

Günce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Günce Yayınları